

Fekete Anikó

„...A HAGYOMÁNYOS ÉNEK-ZENE OKTATÁS MIT AD HOZZÁ AZ EMBER EGÉSZÉHEZ?”

Fekete Anikó: Miért kezdél el középiskolában tanítani?

Tóth Árpád: Amikor utolsó éves voltam a Zeneakadémián, már nem éreztem magam annyira hasznosnak, – bár kórusokat vezettem – de tanítani rögtön a diploma után kezdtem. Akkor még úgy véltem, nem szeretnék középiskolában tanítani, mert a tinédzserek mindig mást gondolnak, mint amit mondanak, amivel egyáltalán nem tudtam mit kezdeni. Szívesen tanítottam az egyetemen felnőtteket vagy kicsiket is. Nagyon sok iskolatípusban végezhettem a gyakorlati tanítást. Minden szempontból nagy volt a szórás és ez hasznomra vált. Kiderült, hogy mindenre hamar ráérek, de talán nem a középiskolai gyakorlóóráim sikerültek a legfényesebben. Úgy kerültem a Képző- és Iparművészeti Szakgimnázium és Kollégiumba, hogy ez volt az egyetlen lehetőségem. Ott is maradtam, de tanítottam konziban is, a Fészek Waldorf Iskolában Solymáron és kurzusokat is szoktam tartani. Sok más dolgom mellett úgy tűnt, hogy egy iskolában szeretnék lenni. Itt a Kisképzőben nagyon jó a tanári kar, jófejek a gyerekek – persze néha lehetetlenek, de nem ebben mérjük őket. Hivatalosan egy énekórám van és csak tizedikben, s már eleve az, hogy ez a tantárgy működhessen ebben az iskolában, az igazgatói döntés eredménye.

Milyen típusú feladatokon keresztül aktivizálsz a diákokat?

Teljesen változó, főleg a csapatokon múlik. Harmincas osztálylétszámokban, olyan teremben, ahol nem tudunk mozogni, viszonylag limitáltak a lehetőségeink. Eszünkbe juthatnak Émile Jaques-Dalcroze, Kokas Klára és Kodály Zoltán elképzelései is, mely gondolatok közt ott szerepel a test sokkal szabadabb és aktívabb használata a zenei nevelés során, ám nagy teret igénylő mozgásos gyakorlatokkal ekkora csoportoknál meg se próbálok foglalkozni. Ezt inkább szakköri kereteken belül, kóruson teszem, ott érzek időt és kapacitást arra, hogy megnyilvánuljanak egymás előtt a gyerekek.

A tanóra 45 percéből legalább 20 énekléssel telik, ami mindig egy interaktív rész. Nálam ez képezi az alapot, aztán egyszerű ritmus- vagy mozgásos gyakorlatokkal folytatom. Nekem az is nagyon fontos, hogy ne csak a zenélésben, hanem az óra többi részében is megjelenjen a kreativitás. Mindig van egy „intellektuális kapszula”, ami a tananyaggal kapcsolatos. Ha például középkori dalokat éneklünk, akkor akár régi kódexlapokat is megnézünk. Igyekszem pedagógiailag saját magamat is frissíteni a páros és csoportos feladatok kialakításának terén. Az is fontos, hogy ne kérdő, kifejtő

módszerrel vagy ne frontálisan tanítson az ember. Rájöttem, hogy nem is tudok így. Mindig keresem a szavakat és mókás fickó vagyok, amikor beszélek, de nem az a típus, aki egy órán át képes volna ezt tenni. Talán nincs annyi tudásom vagy azt gondolom, hogy nem érdemes. Az óráimon maximum 10-15 perc az információátadás. Az a tapasztalatom, hogy a diákok figyelme is eddig tart ebben a hagyományosabb típusú órarészletben. Mindig az a kérdésem, hogy a hagyományos ének-zene oktatás mit ad hozzá az ember egészéhez? Nem az oktatásra vagy a műveltségre gondolok feltétlenül. Nyilván fel tudom kelteni a diákok érdeklődését, barátságot tudok köttetni ők és a tantárgy között, arra alkalmas vagyok. De ha belegondolsz, mi történik egy osztálytalálkozón? Beszélgetünk. Senki nem emlékszik semmire, csak a legbanálisabb sztorikra, általában másokra és az énekórán tanult dalokra. Nem akarom megkérdőjelezni a történelem vagy a magyar oktatás jelentőségét, de láthatatlan tetrisz, ahogy ezek a tudások beépülnek. Mivel az ének-zene órákból még kevesebb van, még kevésbé látjuk. Ellenben én szeretek olyan dolgot csinálni, ami látszik. Azt is gondolom, hogy nem feltétlenül kell nagyon kreatívnak lenni. Sokféleképpen fel lehet kelteni az diákok érdeklődését és az igazi visszacsatolás az, amikor egy dalt jól eléneklünk. Nagyon elvetemültnek kell lenni, hogy azt ne érezze valaki, amikor ez megtörténik. Persze sokszor meg kell érte küzdeni. Sokat beszélgetünk kollégákkal és a diákokkal is arról, hogy minek van értelme az oktatással kapcsolatban, mert teljesen át kell gondolni, az biztos. Azért tartom magam szerencsésnek, mert a legtöbb intellektuálisan vezetett órán nincsen napi visszacsatolás. De ha egy Bach-dalt eléneklünk, az akkor és ott meg is született, akkor azért érdemes volt énektanárnak menned.

Ezek szerint a számos gyakorlat mellett – amiket használsz – a vokális zenét tartod a leghatékonyabbnak?

Igen. A kreatív gyakorlatokat készségfejlesztésként használom. Időnként vissza-visszatérünk egy-egy feladathoz, picit csavarunk rajta vagy csak örülünk neki, hogy könnyebben tudjuk megcsinálni múlthéthez képest. Amiben nem igazán hiszek, az a zenei készségfejlesztés középiskolában hagyományos énekórai keretek között. Speciális zenei készségekre gondolok, mint ritmikai-, metrikai készségek, dallamfelismerés stb. Heti egy alkalommal, amikor igazából 10 percet tudunk ezzel foglalkozni, abban kevésbé hiszek. A figyelem élesítésében, az éneklés rutinosabbá tételében hiszek. Hosszútávon szolfézsórán, kórusórán, akár felnőtt kóruspróbán viszont igen, ahol el tudok időzni valamivel, ha úgy érzem, hogy érdemes. Gyerekkori kóruspróbán például igazán szépen lehet erre fókuszálni. A figyelem élesítésében és a zenélés mivoltának a megtanulásában nagyon-nagyon sokat szoktam kreatív gyakorlatokat használni. Nemcsak a Sárny-féle kreatív zenei játékokat, de bármit, ami olyan figyelmet követel a gyerekektől, mely a zenéléshez is kell vagy ahhoz hasonlatos. Itt jönnek elő például a drámapedagógiai elemek. Minden drámajátéknak vagy figyelemélesítő

játéknak van zenei oldala. Mert a figyelem és a tudatosság az közös. Furcsa ez a drámában: legyél teljesen spontán és közben abszolút tudd, hogy mit csinálsz. Ellentétes a kettő és a zenében ugyanez az elvárás: legyél kifejező és élvezd a zenét, de közben nagyon fontos, hogy egyben tiszta is legyen. Állandóan kettős dolgokat várunk el. Hogy ezt valaki személyiségével töltsse meg, az pontosan ugyanaz a zenében is, drámában is.

Valamint az élet számos területén lehet ezt hasznosítani...

Igen, hiszen erről szól az egész élet, én is így gondolom.

Említést tettél a nehézségekről. Gondolom, nem minden esetben telik flowban egy-egy énekórád, amikor mindenki énekel és örül. Hogyan szoktad kezelni a kellemetlen helyzeteket?

Jó kérdés, mert a gyakorló tanítás során az ember erre nem kap választ. Ott egyrészt már belecsöppenünk egy kialakult helyzetbe, légkörbe, másrészt talán pont azért, mert a tanárok nagyon szeretnék sok mindent átadni, nemcsak a diákoknak, hanem a gyakorlókknak is, ezért egy állandó stressz van. Hogyha valaki például előveszi a mobiltelefonját, akkor arra reagálni kell. Helyzet van és reakció. Amit nagyon megtanultam, hogy nem minden helyzetben kell reagálni vagy amikor reagálsz, akkor sem úgy érdemes, ahogy logikus lenne. Nem rászólsz a diákra, hogy azonnal tegye el a telefonját, hanem úgymond megközelítjük az eset helyszínét. Mondjuk miközben éneklünk vagy valamit mondok, közelebb kerülök, megérinti az illatomat a diák – vagy a szagomat, ha éppen nagyon fárasztó az óra – és akkor felmerül a kérdés, vajon elteszi-e vagy nem? Ha elkezd eltenni, akkor nem is reagálok tovább és nem történt semmi. Persze történt, de a tanár szempontjából nem. Nem akasztotta meg az órát, nem került súly erre az esetre. Viszonylag ritkán próbálok fegyelmezni, mármint konkrétan fegyelmezni. Inkább az óra elején hosszabban várok, míg felállnak, hogy a csöndet elérjem. Azért 60-80 másodperc hosszú tud lenni. Nálunk nem minden tanár csinálja így, ezért ezt egy-két évig folyamatosan tanuljuk. Nem lehet őket olyan könnyen betörni.

Mi történik azokban a helyzetekben, amik ennél sokkal direkttebbek, mondjuk ha valaki nem akar énekelni vagy nem akarja az általad felkínált gyakorlatot végezni, mert éppen valami problémája akad, szerelmi bánata vagy...

vagy csak azért, mert éppen lusta... az éneklés mindig közösen történik. Ha több szólamban tesszük, akkor is vegyesen osztom a csapatot. Ha valaki látványosan nem énekel, akkor azt nagyon sokára említem meg. Ilyenkor is sokszor az történik, hogy éneklés közben odamegyek, viccesen mosolygok rá, de nem jelzem, hogy énekeljen, mert szerintem az már a veszett fejsze nyele. Sokkal fontosabb, mint gondolnánk, hogy az adott tevékenységet attraktívabbá tegyük. Egyszerűen ne is

legyen más választása. Persze ezt könnyű mondani, de én például hárfás vagyok, így a reneszánsz dalokat azzal szoktam kíséreni és ahhoz valahogy mégis szívesebben csatlakoznak. Sok hangszert használok, kobzok, van tekerőm, ütő gardonom vagy épp zongorán kísérem őket. Folyamatosan olyan tevékenységet végzünk, ami ezt menőbbé teszi. Középkori daloknál gyors tempókat veszek, úgyse tudjuk, hogy milyen volt akkor. Nyilván Mozartot nem kezdek el rockosítani, de hogy Balassi Bálintot mennyire hard core-an éneklünk el, az csak a tanáron múlik. Ez szerintem sokkal fontosabb, mint ahogy azt tanultam. A repertoárra is nagy hangsúlyt kell fektetni. Az egész életemet repertoárgyűjtéssel töltöm, mint egy gombász, aki télen is keresgél és azt mondja: „*ki tudja, lehet hogy itt van*”. Nagyon sok dalt próbálok összeszedni, memorizálni, leírni és amit igazán szeretek, azt jobban tudom énekelni, esetleg kíséretet találok ki hozzá valamilyen hangszereken. A egyik legnagyobb fegyver a hagyományos énekórán a jó repertoár és szerintem nagyon sok tanárnak nincsen. Ez nemhogy probléma, de sokkal nagyobb kihívás, mint ahogy első ránézésre tűnik.

Sikeres tanárnak tartod magad?

Hogy ki a sikeres tanár, az nehéz kérdés, de amikor elkezdtem tanítani a Kisképzőben, akkor sok nagyszerű emberrel találkoztam és elkezdett ez foglalkoztatni. Arra jutottam, hogy az a sikeres tanár, aki még valamennyire sikeresnek mondható mondjuk 20 év tanítás után is. Ha ezt életmódszerűen tudja valaki tenni, az az egyik legfontosabb tényező. Már egy pár krízisen túl vagyok. De újra és újra ki tudtam találni, hogy mit szeretek csinálni a középiskolában. Egy idő után nem jelentett már kihívást. Jól sikerültek az énekórák, meg tudtam énekelteni a diákokat, de egyetemi éveim alatt más szintre lettem kalibrálva. Emiatt előbújt belőlem a zenei éhség. Elkezdtem azon gondolkodni, hogy most komolyan be fogok járni az iskolába mint egy gyárba, hogy letekerjem a gregoriánokat vagy a klasszikus dalokat és ennyi? Akkor kitaláltam, hogy operákat fogunk feldolgozni a kórusokkal és az oltári nagy kihívást jelentett. Az első évben Henry Purcell *Dido és Aeneas* csináltunk. Megváltam, transzponáltam, áthangszereltem. Ez egész éves projekt, több száz munkaórám van egy ilyen anyag előkészítésében. Aztán elkezdtem Christoph Willibald Gluck *A rászédett kádit*, ezt követte Claudio Monteverdi *Poppea megkoronázása*. Idén Wolfgang Amadeus Mozart *Figaro házasságát* csináljuk, ami megint rengeteg igazi zenei feladatot tár elém. Nyilván a leegyszerűsített anyag, egy picit könnyebb a diákoknak, de zeneileg mindenképpen kihívás. Egy éven keresztül dolgozunk egy operával és aztán előadjuk egy másik iskolában – mezítlábas operatársulatnak hívjuk magunkat. Azt hiszem, már párszor sikerült megtalálnom, hogy mi az, amit nemcsak, hogy szeretek, hanem szakmailag is piszkál és motivál.

Mikor sikeres egy órád?

Akkor sikeres az óra, ha a diákok a folyosón még énekelnek vagy nem vették észre, hogy kicsengettek. De alapvetően mindig annak tartom, amikor viszonylag feszes tempóban, de sikerült flowba – ahogy mondtad – kerülniük, amikor jó feladatokkal tudtam őket megszólítani, amire fogékonyan reagáltak, ha esetleg olyan poént mondtam, amit értettek és még nevettek is rajta. Amikor kicsit időtlenné válik az óra. Ez egyébként a zenei katarzishoz nagyon hasonló és amikor ezt megneszeljük, az nagyon jó. Nyilván, hogyha jókedvvel mennek ki az osztályból az is nagyszerű.

Mikor nem sikeres egy órád?

Ha ezek nem történnek meg, az már nem mondható sikeresnek. Ha az ember tolja-tolja, de úgy érzi, hogy most nincs válasz. Az is mindig nagyon nehéz középiskolásoknál, ahogy az értelem és a vélemény kinyílik, esetleg valami miatt kiderül, hogy sokaknak nem tetszik az a dal, amit tanultunk. Azt sikertelenségnek élem meg. Ilyenkor nem dőlök a kardomba, de szerintem fontos a tabula rasa: a következő héten úgy megyek be órára, hogy soha nem éreztettem, mi történt előzőleg.

Szerinted a hazai középiskolai ének-zeneoktatásnak mik a problémái?

Tényleg azt látom a legnagyobb problémának, hogy áporodott szaga van mindennek. Értem úgy, hogy a kodályi elvek, azok a szuper tankönyvek, amelyeket megírtak az 1980-as években, azok a pedagógiai modellórák úgy tűnik, hogy egy vagy több generáció számára kőbe vannak vésve. Egyszerűen Kodály Zoltán nem egy filozófiai koncepció lett, hanem nekem már-már madárijesztő. Az ő koncepciója ugyanaz ma is, de ahogy változik a világ, úgy kellene, hogy a módszerek is váltsák egymást. Továbbá nem feltétlenül olyan emberek tanítják a módszertant, akik sikeres tanárok a jelenben. A repertoár nagy része pedig – ami közkézen forog – elavult. Hacsak másért nem, azért, mert már több generáció énekelte végig unottan vagy kevésbé unottan. Ezért is fontos a frissítés, hiszen a magyar népzene és a világ zenéinek létezik alternatívája, van irodalom ellentétben például a spanyol népdalokkal, amelyekből talán 35-öt lehet suliban tanítani. A magyar ének-zene tanítási hagyomány egyébként alapvetően alkalmas lenne arra, hogy flexibilisen kezeljük a repertoárt, de nem ez történik. Más tantárgyak tanári társadalmánál még jobban ignorálja az ének-zenet tanítók közössége azt a tényt, hogy teljesen mások a gyerekek az utóbbi tíz évben és már mi is teljesen mások vagyunk, mint a szüleink voltak. Gyakran mondják, hogy ez mindig így volt. Nem. Tényleg máshogy nőttünk föl, máshogy szocializálódtunk, mint előttünk ezer évig az emberek. Ebből az következik, hogy építünk egy várat, amiben nem lehet lakni. Az egyetemen olyan dolgokat tanulunk leendő tanárként, amik nagyon jók és nagyon szépek, csak alkalmatlanok arra, hogy használjuk őket. A legtöbb ember nem úgy reagál, mint te vagy én, ha szabad ezt mondanom, hogy

„fú de én akkor is tudom, hogy ezt akarom csinálni és keresem és megcsinálom”, hanem úgy, hogy „a gyerekek hülyék, az iskola rossz”. Akik pedig megmaradnak a pályán, azok közül nagyon sokan szerintem nem lelik örömeiket abban, amit csinálnak. Ez így együtt... Az oktatás nagyon sok szempontból vérezik, mert senki nem reagál igazán erre a problémára. Nem megkérdőjelezem az iskolát, csak keresem az új szerepét a társadalomban és szerintem nagyon sokan nem találták még meg.

Miért szeretsz tanítani?

Azt hiszem, nem szeretek tanítani, hanem zenélni szeretek, ami többekkel még jobb. Az egyéni, „special perverzióm”, hogy olyanokkal szeretek a legjobban zenélni, akiknek ez teljesen új. Azt hiszem, ez a nagy pedagógiai koncepció hiányzik belőlem. Önző érdekek vezérelnek elsősorban, de nem rossz értelemben. Nem érzem magam áldozatnak tanárként, és nem érzem, hogy áldozatot hoznék azzal, hogy tanár vagyok. Nem vetem alá magam semmilyen külső vagy szép elvárásnak, hanem szeretem, ami történik, amikor éneklünk vagy zenélünk.